

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

๑. เอกสารชั้นต้น

คณะกรรมการจัดงานฉลองวันเฉลิมฉัตรราชสมบัติครบ ๑๐๐ ปี ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอม

เกล้าเจ้าอยู่หัว. เอกสารเรื่องจัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอม

เกล้าเจ้าอยู่หัว. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๑.

คำทรงราชูปถัมภ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. ความทรงจำ. พระนคร:

สำนักพิมพ์ศิลปบรรณาการ, ๒๕๑๔.

พระไตรปิฎกบาลีอักษรไทยฉบับสยามรัฐ. เล่มที่ ๔. พระนคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย,

๒๔๗๐.

____. เล่มที่ ๑๑. พระนคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๔๗๐.

____. เล่มที่ ๑๕. พระนคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๔๗๐.

____. เล่มที่ ๑๘. พระนคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๔๗๐.

____. เล่มที่ ๒๑. พระนคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๔๗๐.

____. เล่มที่ ๒๒. พระนคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๔๗๐.

____. เล่มที่ ๒๓. พระนคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๔๗๐.

____. เล่มที่ ๒๔. พระนคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๔๗๐.

____. เล่มที่ ๒๕. พระนคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๔๗๐.

____. เล่มที่ ๒๗. พระนคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๔๗๐.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. จารึกอโศก. ธนบุรี: โรงพิมพ์ประยูรวงศ์, ๒๕๑๔.

มหาจุฬาราชวิทยาลัย. ประมวลพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

การศึกษา. พระนคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๑๔. (พิมพ์เนื่องในงาน

มหาสมณานุสรณ์ครบ ๕๐ ปี วันสิ้นพระชนม์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา

วชิรญาณวโรรส วันที่ ๑ - ๗ สิงหาคม ๒๕๑๔).

ศึกษาธิการ, กระทรวง. กรมการศาสนา. สรุปผลงานของพระธรรมทูตในประเทศ พ.ศ. ๒๕๐๔.

พระนคร: กรมการศาสนา, ๒๕๐๔.

กล่าวโดยสรุปแล้ว บทบาทผู้นำทางสังคมและความรับผิดชอบของพระภิกษุที่มีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชุมชนที่ท่านอาศัยอยู่นั้น ไม่ใช่ของแปลกใหม่สำหรับสังคมไทยเลย เพราะแต่เดิมา พระภิกษุก็ดำรงตนอยู่ในฐานะเช่นนี้มานานตั้งแต่ครั้งพุทธกาลแล้ว ภาระที่ท่านรับผิดชอบก็คือ การรักษาบทบาทดังกล่าวให้ต่อเนื่องถึงปัจจุบันเท่านั้น ในสมัยที่บริการจากรัฐบาลยังไม่ไปสู่เขตชนบท พระภิกษุเหล่านี้ก็ต้องรับภาระในภารกิจแทบทุกด้านในสังคมนั้น ๆ เช่น การสอนหนังสือ สอนวิชาความรู้สำหรับประกอบอาชีพเฉพาะอย่าง การรักษาโรค การให้คำแนะนำปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ ฯลฯ ซึ่งทำให้พระภิกษุและชาวชนบทมีความเป็นอยู่อันใกล้ชิดสนิทสนม และช่วยเหลือซึ่งกันและกันเช่นนี้มาตลอด ต่อมา เมื่อการพัฒนาจากรัฐบาลเริ่มเข้าไปถึงท้องถิ่นนั้น ๆ ภาระบางประการของพระภิกษุอาจได้รับการผ่อนคลายลงบ้าง แต่ท่านก็ยังคงมีหน้าที่ในการรวบรวมพลังความนับถือศรัทธาของชาวบ้าน มาใช้เกื้อหนุนและนำชุมชนให้ก้าวหน้าในทางที่ดียิ่งและเป็นประโยชน์ ดังเช่น ผลงานของพระภิกษุท่านต่าง ๆ ที่ได้ยกมากล่าวข้างต้น นับเป็นตัวอย่างอันดีที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทของพระภิกษุผู้มีความรู้ความสามารถ เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน สามารถนำชาวบ้านไปในทางที่ดียิ่ง โดยการนำความรู้และความเป็นผู้รู้ในทางสังคมของท่าน มาประยุกต์ให้เข้ากับงานพัฒนามัยใหม่ และนำชุมชนของท่านให้เจริญก้าวหน้าไปควยดี

งานพัฒนาชุมชนในรูปแบบที่พระภิกษุเป็นผู้ดำเนินการอย่างเสรี จะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใดนั้น ต้องขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถเฉพาะตัวของพระภิกษุซึ่งเป็นผู้รู้โดยตรง โดยพระภิกษุซึ่งจะเป็นผู้นำการพัฒนาที่ดีได้ ต้องเป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ที่จะสามารถนำมาพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านอย่างแท้จริง และเป็นผู้ที่ฉลาดในการเข้าถึงประชาชน ไม่เพ้อหน่ายหรือย่อท้อที่จะแสวงหาวิธีการปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับชาวบ้าน มีความตั้งใจจริงและแน่วแน่ในอันที่จะช่วยเหลือชาวบ้านให้ได้รับประโยชน์สุข โดยมีเจตนาอันบริสุทธิ์ที่จะเกื้อกูลโดยเมตตาธรรม และยอมเสียสละกำลังกายกำลังใจ ในการทุ่มเททำงานเพื่อชาวบ้านทุกวิถีทาง ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้เอง ทำให้ชาวบ้านมีความเคารพเชื่อถือศรัทธาอย่างแน่นแฟ้น และพร้อมที่จะปฏิบัติตามคำแนะนำขอรับรองของพระภิกษุ สนับสนุนงานพัฒนา

ศึกษาธิการ, กระทรวง. กรมการศาสนา. สรุปผลงานของพระธรรมทูตในประเทศ

พ.ศ. ๒๕๐๙. พระนคร: กรมการศาสนา, ๒๕๐๙.

____. สรุปผลงานของพระธรรมทูตในประเทศ พ.ศ. ๒๕๑๑. พระนคร: กรมการศาสนา, ๒๕๑๑.

____. สรุปผลงานของพระธรรมทูตในประเทศ พ.ศ. ๒๕๑๒. พระนคร: กรมการศาสนา, ๒๕๑๒.

____. สรุปผลงานของพระธรรมทูตในประเทศ พ.ศ. ๒๕๑๔. พระนคร: กรมการศาสนา, ๒๕๑๔.

____. สรุปผลงานของพระธรรมทูตในประเทศ พ.ศ. ๒๕๑๕. พระนคร: กรมการศาสนา, ๒๕๑๕.

____. สรุปผลงานของพระธรรมทูตในประเทศ พ.ศ. ๒๕๑๖. พระนคร: กรมการศาสนา, ๒๕๑๖.

____. สรุปผลงานของพระธรรมทูตในประเทศ พ.ศ. ๒๕๒๐. พระนคร: กรมการศาสนา, ๒๕๒๐.

สำนักนายกรัฐมนตรี. คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์. ประชุม
ศิลาจารึก ภาคที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี,
๒๕๒๑.

๒. เอกสารชั้นรอง

หนังสือ

การพัฒนาชุมชน, กรม. กองฝึกอบรม. คู่มือและประมวลการสอนสำหรับวิทยากร เล่ม ๑.
พระนคร: โรงพิมพ์สวนทองถิ่น, ๒๕๑๒.

การศาสนา, กรม. กองพุทธศาสนสถาน. วัดพัฒนา, ๒๔. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๔.

กิตติคุณุโฆณิกุ. ปรากฏการณ์ของกิตติคุณุโฆณิกุ เรื่องประชาชนกับความรับผิดชอบสังคม
ธรรมของนักประชาสัมพันธ์ เครื่องหมายคนดี. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๔.
(องค์การคาคูรุสภาพิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นางวรรณ จันทิมล
ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๔).

โกมลคิมทอง, มุลนิธิ. พระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน การปฏิรูปชีวิตชาวบ้านที่ยกกระบัตร์,

กรุงเทพมหานคร: คีมิคสยาม, ๒๕๒๐.

กำแพงแสน, วิทยาลัยสงฆ์. ที่ระลึกในงานยกข่อยฟ้าอุโบสถ ศักดิ์ถุนิมิต ๗ วัดหนองกร่าง

วิทยาลัยสงฆ์กำแพงแสน นครปฐม ๒๔ - ๓๑ มกราคม ๒๕๑๔. พระนคร: โรงพิมพ์

กรมสารบรรณทหารอากาศ, ๒๕๑๔.

ชจักษ์ นุชพันธ์. ชาวเขา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แพรวพิทยา, ๒๕๑๔.

คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, สำนักงาน. กองนโยบายและแผนงาน

เยาวชน.ประมวลโครงการส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนในประเทศไทย. กรุงเทพ

มหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๓.

เคงเหลียน สีนุญเรือง. ประวัติพระดังขิมจัง. พระนคร: โรงพิมพ์เลื่องเชียงจางเจริญ,

๒๕๐๘. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นางแก้ว สีนุญเรือง ๗ เมรุวัด

เทพศิรินทร์ราวาส ๓๐ มกราคม ๒๕๐๘).

จาก อัมโยคิ. "ลักษณะผู้นำในชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใน สังคมวิทยาของหมู่บ้าน

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, หน้า ๓๕๖ - ๓๕๘. สุเทพ สุนทรภักดิ์. บรรณาธิการ.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สมาคมนักสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๑.

จิตตภาวันวิทยาลัย. อนุสรณ์งานฉลองครบรอบ ๕ ปี จิตตภาวันวิทยาลัย วันที่ ๔ - ๑๒ มีนาคม

๒๕๑๕. ชลบุรี: โรงพิมพ์จิตตภาวันวิทยาลัย, ๒๕๑๕.

เจริญเกียรติ ชนะสุดดาวร. "พุทธศาสนากับชนชั้นปกครองของไทย." ใน การพัฒนาการ

เมืองไทย, หน้า ๓๔๓ - ๓๔๘. ลิขิต ชีรเวทิน. บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร:

แพรวพิทยา, ๒๕๑๕.

ชาย โพธิ์สีดา. มหาวิทยาลัยสงฆ์ในสังคมไทย การศึกษาบทบาทของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: สหประชาพานิชย์, ๒๕๒๒. (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดพิมพ์

ในงานอนุสรณ์ครบรอบ ๕๐ ปี แห่งการสถาปนามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย - มหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย ๔ - ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๒๒).

คำรกราชาภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. มูลเหตุการสร้างวัดในประเทศไทย.

พระนคร: โรงพิมพ์อัมพลพิทยา, ๒๕๐๒.

ทวน วิริยาภรณ์. (รวบรวม). พุทธศาสนาก้าวหน้า. พระนคร: พิษณุคามการพิมพ์,

๒๕๐๖.

- ทองพูน สุทธิหลวง. นิทานธรรมบท. พระนคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๐๑.
 ที่ กัมบลีวี วีส์ เควิกส์. พระพุทธศาสนาในชมพูทวีป. แปลและเรียบเรียงโดย สมัย สิงห์ศิริ.
 พระนคร: พุทธอุปถัมภ์การพิมพ์, ๒๕๑๕.
- ประคิษฐ์ มัชฌิมา. สังคมิชยาชนบท. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
 ๒๕๒๒.
- ประชาสงเคราะห์, กรม. กองสงเคราะห์ชาวเขา. สภาพความเป็นอยู่ของชาวเขาใน
 ประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์หญิงปากเกร็ด, ๒๕๑๕.
- ประภาส จารุเสถียร. "บทบาทของพระภิกษุสงฆ์กับการพัฒนาท้องถิ่น" ใน รายงานกิจการ
 โครงการอบรมพระภิกษุเพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๑๐ - ๒๕๑๓,
 หน้า ๑๒ - ๒๐. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จักรพิมพ์. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานคร
 การพิมพ์, ๒๕๑๓.
- ปิ่น มุทุกันต์. ขอแนะนำธรรมทูตพุทธศาสนา. พระนคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๐๗.
 (กรมการศาสนาจักรพิมพ์เป็นอนุสรณ์ในการปัจฉิมนิเทศน์คณะธรรมทูต ปี ๒๕๐๗).
- พระทองดี อินฺโท. เทศน์อาวาสสงฆ์สมัยใหม่. ตรวจแก้โดย พระมหาเดือน อุกุโร.
 พระนคร: โรงพิมพ์พัฒนาพานิช, ๒๕๕๖.
- พระธรรมคุณาภรณ์. "บทนำ." ใน ประมวลผลงานและบทความทางวิชาการ ๒๕๑๔ - ๒๕๑๕
 ของโครงการอบรมพระภิกษุเพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยสงฆ์,
 หน้า ๓ - ๕. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จักรพิมพ์. กรุงเทพมหานคร: ศิวพร,
 ๒๕๑๖.
- พระมหาชาย อภากร. "รู้จักกับโครงการอบรมพระภิกษุเพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น."
 ใน ประมวลผลงานและบทความทางวิชาการ ๒๕๑๔ - ๒๕๑๕ ของโครงการอบรม
 พระภิกษุเพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยสงฆ์, หน้า ๕ - ๑๕. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 จักรพิมพ์. กรุงเทพมหานคร: ศิวพร, ๒๕๑๖.
- พระมหาสุนทร สุนทรโร. "วิทยาลัยสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" ใน มหาธาตุวิทยาลัย -
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, หน้า ๓๕ - ๔๑. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 จักรพิมพ์. กรุงเทพมหานคร: สหประชาพานิชย์, ๒๕๒๒. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ครบ
 รอบ ๕๐ ปี แห่งการสถาปนามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๔ พฤศจิกายน ๒๕๒๒).

- พระมหาสารทอง โสภณญาโณ. "มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย" ใน มหาธาตุวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, หน้า ๔ - ๓๐. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดพิมพ์.
 กรุงเทพมหานคร: สหประชาพานิชย์, ๒๕๒๒. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ครบรอบ ๕๐ ปี
 แห่งการสถาปนามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๘ พฤศจิกายน ๒๕๒๒).
- พระราชรัตนโอบล. "คำขวัญแก่นงานอนุสรณ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงฆ์
 แห่งคณะสงฆ์ไทย" ใน มหาจุฬาในทัศนะของข้าพเจ้า, หน้า ๗๓ - ๘๒. กรุงเทพ
 มหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๒. (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดพิมพ์เนื่อง
 ในงานอนุสรณ์ครบรอบ ๕๐ ปี แห่งการสถาปนามหาธาตุวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย ๘ - ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๒๒).
- พระราชวรมณี. ชาวพุทธกับชะตากรรมของสังคม. กรุงเทพมหานคร: ศีลนิเทศนิคม, ๒๕๒๓.
 _____ . "บทนำ" ใน มหาวิทยาลัยสงฆ์ในสังคมไทย, หน้า ๑ - ๑๒ พ. ชาย โพธิ์สีดา
 ผู้วิจัย. กรุงเทพมหานคร: สหประชาพานิชย์, ๒๕๒๒. (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 จัดพิมพ์ในงานอนุสรณ์ครบรอบ ๕๐ ปี แห่งการสถาปนามหาธาตุวิทยาลัย - มหาจุฬา
 ลงกรณราชวิทยาลัย ๘ - ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๒๒).
- _____ . ปรัชญาการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เค็ดัดไทย, ๒๕๑๘.
 _____ . พจนานุกรมพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๐.
 _____ . พระพุทธศาสนากับการศึกษาในอดีต. ธนบุรี: โรงพิมพ์ประยูรวงศ์, ๒๕๑๘.
 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสที่พระธรรมรัตนากร องค์สภานายก
 ได้รับพระราชทานสถาปนาขึ้นเป็นรองสมเด็จพระราชาคณะ ที่พระธรรมปิฎก
 เนื่องในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๑๘).
- _____ . พระพุทธศาสนากับสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง. ธนบุรี: โรงพิมพ์ประยูรวงศ์,
 ๒๕๒๑.
 _____ . พุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๐. (พิมพ์เป็น
 อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ สมเด็จพระวันรัต ทรัพย์ โสภณมหาเถร)
 วัดสังเวชวิศยาราม ณ เมรุหน้าพลับพลาอารามอิศริยาภรณ์ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๒๐).
- _____ . "พุทธศาสนาในอินเดีย" ใน สามเดือนในเซตวัน ประจำปี ๒๕๒๑, หน้า ๔ -
 ๑๖ ม.ป.ท. (คณะพระนวกะ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ปี ๒๕๒๑ จัดพิมพ์).

- พระราชวรานันท์. สถาบันสงฆ์กับสังคมปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๑๗.
- พระวิมลญาณมุนี. ประวัติพระศรีวิชัย. พระนคร: โรงพิมพ์ไทย, ๒๕๕๒. (พิมพ์แจกในงาน ฉานนกิจศพ พระศรีวิชัย).
- พระศรีธีรพงศ์. "วิทยาลัยสงฆ์ภาคทักษิณ" ใน มหาสารคามวิทยาลัย - มหาวิทยาลัย วิทยาลัย, หน้า ๔๗ - ๕๕. มหาสารคามวิทยาลัย จักพิมพ์. กรุงเทพมหานคร: สหประชาพานิชย์, ๒๕๒๒. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ครบรอบ ๕๐ ปี แห่งการสถาปนามหาสารคามวิทยาลัย ๔ พฤศจิกายน ๒๕๒๒).
- พระศรีวิสุทธิโมลี. บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิทยานุกูล, ๒๕๑๖.
- _____. "ความนำ" ใน จาริกอโศก, หน้า (๕) - (๘). มหาสารคามวิทยาลัย จักพิมพ์. ชินบุรี: โรงพิมพ์ประยูรวงศ์, ๒๕๑๘.
- พระครูสาครสังวรกิจ. พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบท รายงานอบรมการสัมมนาประจำปี ๒๕๒๓ ของมหาสารคามวิทยาลัย ร่วมกับคณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนาและมูลนิธิธนาคารกรุงเทพ และกลุ่มเทคโนโลยีเพื่อชาวบ้าน (จุฬา). กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทยการพิมพ์, ๒๕๒๓.
- พวง สุวรรณรัฐ. "ทัศนะเกี่ยวกับโครงการอบรมพระภิกษุเพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น" ใน รายงานกิจการโครงการอบรมพระภิกษุเพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๑๐ - ๒๕๑๓, หน้า ๒๖ - ๔๐. มหาสารคามวิทยาลัย จักพิมพ์. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๑๓.
- พิทยา สายหุ. "บทบาทของพัฒนากรในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" ใน สังคมวิทยาของหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, หน้า ๒๕๖ - ๓๐๐. สุเทพ สุนทรภัสส์. บรรณาธิการ. พระนคร: โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๑.
- ไพฑูรย์ เค็ร้อแก้ว. ลักษณะสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๑๘.
- ไพฑูรย์ ช่างเรียน. ลักษณะสังคมและการปกครองของไทย. พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๘.

- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. โครงการอบรมพระภิกษุเพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. พระนคร: กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๑๒. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ใน
คราวสัมมนาและมอบปริญญาบัตรพระภิกษุ ผู้สำเร็จการอบรมรุ่นที่ ๑ - ๒ - ๓ ในมหา
วิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๔ - ๖ กรกฎาคม ๒๕๑๒)
- ____. ประวัติและผลงานของโครงการอบรมพระภิกษุเพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์. ๓๓บุรี: โรงพิมพ์ประยูรวงศ์, ๒๕๑๐. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในคราวเปิดการอบรม
ประเภท ก. รุ่นที่ ๒ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๑๐).
- ____. โรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์. อนุสรณ์ พอ. มหาจุฬา กรุงเทพมหานคร:
เจริญวิทยการพิมพ์, ๒๕๒๓. (พิมพ์เนื่องในการมอบประกาศนียบัตร รุ่น ๑๘/๒๕๒๑
วันอาทิตย์ที่ ๖ มกราคม ๒๕๒๓).
- มหาดไทย, กระทรวง. กรมประชาสัมพันธ์. งานพระธรรมจาริก. กรุงเทพมหานคร:
กรมประชาสัมพันธ์, ๒๕๒๒.
- ____. ประวัติงานพระธรรมจาริก. กรุงเทพมหานคร: กรมประชาสัมพันธ์, ม.ป.ป.
- ____. รายงานการเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนาแก่ชาวเขาภาคเหนือปี ๒๕๐๘ โดยคณะพระธรรม
จาริกรุ่นที่ ๒ ในความอุปถัมภ์ของกรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงมหาดไทย.
พระนคร: โรงพิมพ์เกร็ดกระการ, ๒๕๑๐.
- ____. งานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา. กรุงเทพมหานคร: กรมประชาสัมพันธ์,
ม.ป.ป.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย. แถลงภารกิจของสภาการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย ในพระบรม
ราชูปถัมภ์ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๘ ถึง พ.ศ. ๒๕๑๔. พระนคร: พุทธอุปถัมภ์การพิมพ์
๒๕๑๔.
- ____. ประวัติมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
ราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย, ๒๕๒๑. (พิมพ์เนื่องในงานฉลองครบ ๔๔ ปี มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย
๑ - ๑๕ ตุลาคม ๒๕๒๑).
- ____. ศูนย์ศึกษาพระพุทธรูปศาสนาวันอาทิตย์. อนุสรณ์ พอ. มจร. กรุงเทพมหานคร:
กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๒๒. (พิมพ์เนื่องในการแจกประกาศนียบัตร รุ่นที่ ๑๗/๒๕๒๒
และประชุมสัมมนาผู้บริหารผู้แทนนักเรียน พอ. ทั่วประเทศ ครั้งที่ ๔/๒๕๒๒).

- รอง ศยามานนท์. ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๐.
- วัลโพลา ลาหูลา. พระพุทธศาสนาในลังกา. แปลโดย จ्ञานงค์ ทองประเสริฐ. พระนคร:
โรงพิมพ์เลื่องเชียงจางเจริญ, ๒๕๑๐.
- วุฒิชัย มูลศิลป์. การปฏิรูปการศึกษาในรัชกาลที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สมาคม
สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๖.
- วิระ รมชิต. พระของประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปิยะสาส์น,
๒๕๒๑.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ ๒๔๓๕ - ๒๕๐๗. พระนคร: โรงพิมพ์
คุรุสภา, ๒๕๐๗. (พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวงฯ วันที่ ๑
เมษายน พุทธศักราช ๒๕๐๗)
- _____ . กรมการศาสนา. สังคม, ๒๐ รายงานการศาสนาและวัฒนธรรมประจำปี ๒๕๒๐.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๐.
- เศรษฐกิจการพาณิชย์, กรม. กองนโยบายการพาณิชย์. นโยบายของรัฐบาล ตั้งแต่คณะรัฐมนตรี
คณะที่ ๑ ถึงคณะที่ ๓๘ พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๕๑๕. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชาวพาณิชย์,
๒๕๑๕.
- ส. ศิวรักษ์. "การอบรมพระภิกษุเพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น" วิทยาสารปริทัศน์
๒๐ - ๒๒ (๒๐ ตุลาคม, ๑๕ พฤศจิกายน, ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๑๓) อ้างถึงใน
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. ประมวลผลงานและบทความทางวิชาการ ๒๕๑๔ -
๒๕๑๕ ของโครงการอบรมพระภิกษุเพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยสงฆ์
กรุงเทพมหานคร: ศิวพร, ๒๕๑๖.
- _____ . พุทธศาสนิกกับสถานการณ์บ้านเมืองในปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แสง
รุ่งการพิมพ์, ๒๕๒๒.
- _____ . ศาสนากับสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เทียนวรรณ,
๒๕๒๕.
- ส. สุภาภา. ชีวิตและงานของครูบาศรีวิชัย. พระนคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๔๘๕.

สยามสมาคมและพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย. บันทึกการสัมมนาเรื่องพุทธศาสนากับสังคมไทย

ปัจจุบัน. พระนคร: ศิวพร, ๒๕๑๓.

สมเด็จพระธีรญาณมุนี. "คุณแท้" ใน อนุสรณ์พระครูบุญวิจิตร, หน้า ๕๑ - ๖๕.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรประเสริฐ, ๒๕๒๓. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูบุญวิจิตร (โหมก บุญญาโต ป.ธ. ๖) อดีตเจ้าอาวาสวัดสีตาราม ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๓).

สรพรพรรณิต, มุลนิธิ. เกียรติคุณสุดดี บุคคลผู้ทำคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติ ที่เด่นเป็นพิเศษในสาขาต่าง ๆ. กรุงเทพมหานคร: สวทการพิมพ์, ๒๕๒๓.

สหประชาชาติ, คณะสำรวจ. รายงานการสำรวจความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมของอาณาบริเวณที่ปกคลุมของประเทศไทย. พระนคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๑.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๕.

สิริ เปรมจิตต์. พระพุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, ๒๕๒๒.

สุชีพ บุญญาภาภ. คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๖.

_____ . พจนานุกรมศัพท์ทางพระพุทธศาสนา ไทย อังกฤษ - อังกฤษ ไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนคร: โรงพิมพ์เฟื่องอักษร, ๒๕๑๘.

เสฐียรโกเศศ. ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน. พระนคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, ๒๕๑๐.

เสถียร โพธิ์นันทะ. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย, ๒๕๑๘.

เสถียร ศุภโสภณ. พระพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์ไทย. พระนคร: โรงพิมพ์อักษรบริการ, ๒๕๐๕.

สุวิทย์ ยี่หวรพันธุ์. การพัฒนาชนบทในประเทศไทย. นครศรี: สหประชาพานิชย์, ๒๕๐๘.

อาเชอร์ ไรท์. พุทธศาสนาในประวัติศาสตร์จีน. แปลโดย จำนงค์ ทองประเสริฐ พระนคร: สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๐๘.

- เอ บี กรวิไลวงศ์. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม. แปลโดย ม.จ.สุภัทรทิศ
คិតกุล. ม.ป.ท. (พิมพ์เป็นบรรณาการในมงคลสมัยคล้ายวันเกิด พุทธศักราช
๒๕๑๑).
- เอนส์ต์ เบ็นซ์. โครงการแกะตาเอเซีย: พุทธศาสนาหรือลัทธิคอมมิวนิสต์. แปลโดย
จำนงค์ ทองประเสริฐ. พระนคร: สำนักพิมพ์สมาคมสังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทย,
๒๕๑๒.
- อ็อบบ็อค โลว์ มอฟเฟ็ท. แผ่นดินพระจอมเกล้า แปลโดย นิจ ทองโสภิต. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์สมาคมสังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๒๐.

วารสาร

- จรัส สุวรรณเวลา และคนอื่น ๆ. "การวิจัยบริการสาธารณสุขเพื่อพัฒนาชุมชน." วารสาร
วิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒ (ธันวาคม ๒๕๒๓): ๓๖ - ๕๑.
- นันทิยา. "รมโพธิ์แห่งวัดเวฬุวนาราม" สกุลไทย ๒๖ (วันอังคารที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๒๓):
๔๑ - ๔๒.
- บัตถร ออนคำ. "ศาสนากับสังคมไทย." วารสารสังคมพัฒนา ๒ (พฤษภาคม - มิถุนายน
๒๕๒๓): ๘ - ๑๑.
- บรรณาธิการ, กอง. "รายงานพิเศษ บทบาทของสถาบันวัด." คู่มือปริทัศน์ ๖ (สิงหาคม
๒๕๒๔): ๒๔ - ๒๗.
- ประเวศ ชำรงสุข. "บทบาทสถาบันสงฆ์กับการเมืองไทย." อาจารย์สาร ๕ (ตุลาคม -
พฤศจิกายน ๒๕๑๔): ๔๐ - ๔๕.
- ปรัชญา เวสารัชช. "แนวคิดบางประการในการพิจารณาปัญหาการพัฒนาชนบทไทย."
วารสารวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒ (ธันวาคม ๒๕๒๓):
๑ - ๒๑.
- พรพิมล วรคิลก. "พระกับการพัฒนาชนบท พระราชวินยานรณี วัดป่าคณาภิรมย์ อำเภอแม่ริม
จังหวัดเชียงใหม่." วารสารเศรษฐกิจและสังคม ๑๔ (มีนาคม - เมษายน ๒๕๒๔):
๓ - ๑๕.

พระมหามงกุฎ จิตคุโลภโณ. "พระสงฆ์กับการพัฒนาท้องถิ่น." พุทธจักร ๒๘ (มกราคม ๒๕๑๘): ๑๘ - ๒๕.

พระมหาประยุทธิ ปยุตโต. "ปัญหา ฐานะ และภารกิจของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน." สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับพิเศษ ๔ (สิงหาคม ๒๕๐๘): ๓๒ - ๕๑.

พระสาสนโสภณ. "การปกครองคณะสงฆ์" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับพิเศษ ๔ (สิงหาคม ๒๕๐๘): ๑๕ - ๓๑.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. "ว่าด้วยการสัมมนาพระภิกษุเพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น ณ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๕ - ๖ กรกฎาคม ๒๕๑๒." พุทธจักร ฉบับพิเศษ ๒๓ (๗ กรกฎาคม ๒๕๑๒): ๑๑๒.

มหาเถรสมาคม. กองงานพระธรรมทูต. วารสารพระธรรมทูต ๒ (๒๕๑๒).

____. วารสารพระธรรมทูต ๔ (๒๕๑๔)

____. วารสารพระธรรมทูต ๕ (๒๕๑๕).

____. วารสารพระธรรมทูต ๖ (๒๕๑๖).

____. วารสารพระธรรมทูต ๗ (๒๕๑๗).

วิลเลียม เคลาสเนอร์. "พุทธศาสนาดามแบบชาวบ้านในภาคอีสาน" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับพิเศษ ๔ (สิงหาคม ๒๕๐๘): ๑๕๔ - ๑๗๑.

แสง จันทร์งาม. "พระพุทธรูปศาสนากับสังคมไทยปัจจุบัน." สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ๖ (๖ ธันวาคม ๒๕๑๑ - ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๒): ๖ - ๑๖.

หรีด เรืองฤทธิ์. "จิตรดคา." สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๘ (๒๕๐๘ - ๒๕๑๐): ๕๐๖๖ - ๕๐๖๘.

วิทยานิพนธ์

เจียมพงษ์ วงศ์ธรรม. "บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม." วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต แผนกวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๘.

เฉลิม อุดกฤษณ์. "การศึกษาบทบาทของพระภิกษุในงานพัฒนาชุมชน." วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต แผนกวิชาสังคมสงเคราะห์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๑.

- พินพันธุ์ นาคะตะ. "คุณค่าของพุทธศาสนาในการบริหารราชการ." วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต. สาขารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๐๕.
- ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. "บทบาทของโรงเรียนพุทธศาสนานานาชาติที่มีต่อเยาวชน." วิทยา
นิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๐๕. (จัดพิมพ์เผยแพร่โดยสภากายูพุทธิกสมาคมแห่งชาติ)
- สิน อินทรนระวา. "การปฏิรูปสังคมไทยโดยพุทธจักร." วิทยานิพนธ์หลักสูตรสถาบันวิชาการ
ทหารชั้นสูง วิทยาลัยการทัพบก, ๒๕๑๖.
- เสาวลักษณ์ ชำนิล. "บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านวังไผ่และหมู่บ้านอุตะ เกา
จังหวัดชัยนาท." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาล
งกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๕.
- สุภาพร วนาชิวซ์. "แรงจูงใจที่ทำให้พระภิกษุสงฆ์และสามเณรร่วมในการพัฒนาชุมชนของ
อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาการพัฒนารัฐบาล
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๑๖.

เอกสารอื่น ๆ

- ประชาสงเคราะห์, กรม. กองสงเคราะห์ชาวเขา. "โครงการบรรพชาอุปสมบท."
กรุงเทพมหานคร: กองสงเคราะห์ชาวเขา, ม.ป.ป. (อัครสำเนา).
- ประชาสงเคราะห์, กรม. กองสงเคราะห์ชาวเขา. "สรุปปัญหาและอุปสรรคการปฏิบัติงาน
ของพระธรรมจาริก ในการประชุมสัมมนาพิเศษคณะพระธรรมจาริก วันที่ ๕ กุมภาพันธ์
๒๕๒๕." กรุงเทพมหานคร: กรมประชาสงเคราะห์, ๒๕๒๕. (อัครสำเนา).
- พระราชวินยาภรณ์. "ประวัติชีวิตและผลงานของพระราชวินยาภรณ์." เชียงใหม่: วัดป่าตารา
ภิรมย์, ๒๕๒๕. (อัครสำเนา).
- _____. "หลักการและความเป็นมา โรงเรียนเมตตาศึกษา เชียงใหม่." เชียงใหม่:
วัดป่าตาราภิรมย์, ๒๕๒๕. (อัครสำเนา).
- มหาดไทย, กระทรวง. กรมประชาสงเคราะห์. "งานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา."
กรุงเทพมหานคร: กรมประชาสงเคราะห์, ม.ป.ป. (อัครสำเนา).

สัมภาษณ์

ปรีชา ฤทธิธำพรหม. เจ้าน้ำที่กองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์. สัมภาษณ์,
๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๖.
พระราชวินยาภรณ์. เจ้าอาวาสวัดป่าตาราภิรมย์. สัมภาษณ์, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๖.

Books

- Dutt, Sukumar, Buddhist Monks and Monasteries of India. London: George Allen and Urwin Ltd., 1962.
- Komol Keemthong Foundation. The Headmaster and the Pupil's: Shoes/ Times have Changed. Bangkok: Sawita Press, 1982.
- Mulder, J.A. Niels. Monks, Merit and Motivations: Buddhism and National Development in Thailand. Special Report No. 1 2d. (rev.) ed. Northern Illinois University, Center for Southeast Asian Studies, 1973.
- Somboon Suksanran. Political Buddhism in Southeast Asia: The Role of the Sangha in the Modernization of Thailand. London: C. Hurst & Company Ltd., 1977.
- Tambiah, S.J. Buddhism and the Spirit Cults in North-East Thailand. Cambridge: The University Press, 1970.
- Thera, H. Dhammaratana. Buddhism in South India. The Wheel Publication No. 124/125. Kandy: Buddhist Publication Society, 1968.
- Wells, Kenneth E. Thai Buddhism, It's Rites and Activities. Bangkok: The Police Printing Press, 1960.

Articles

- Gosling, David L. "Perspectives on Thai Buddhist Involvement in Science And Social Development." Visa Kha Puja (2521):
34 - 36.
- Keyes, Charles F. "Buddhism and National Integration in Thailand." Journal of Asian Studies. No 3 (May 1971): 550 - 567.
- Klausner, William J. "The Thai Sangha and National Development." Visa Kha Puja (2513): 30 - 35.
- Swearer, Donald K. "Community Development and Thai Buddhism, The Dynamics of Tradition and Change." Visa Kha Puja (2516):
59 - 66.
- T.H.C. "Education, History of." Encyclopaedia Britanica (1968),
VII: 1010.
- Titima Phitakspraiwan. "The Acceptance of Western Culture in Thailand." Reprinted from East Asian Cultural Studies. Vol VI. Nos. 1 - 4 (March 1967): 190 - 200.

Thesis

- Harmon, Roger Eugene. "Buddhism and Action: The Thammathut (Ambassador of Dharma) Programme in Thailand." Doctoral dissertation, Department of Anthropology, University of Washington, 1978.
- Somboon Suksamran. "The Role of the Sangha in Relation to Political Modernization in Thailand since 1965." Master's Thesis of Arts, University of Manchester, 1973.

ประวัติผู้เขียน

นางสาวอริยา ลีสมุขฉิม เกิดเมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๔
ได้รับปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต (ประวัติศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี
การศึกษา ๒๕๖๐ และได้เข้าศึกษาต่อในภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา ๒๕๖๑ เข้ารับราชการในตำแหน่ง
นักอักษรศาสตร์ ณ กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร เมื่อปลายปี
พ.ศ. ๒๕๖๓ ปัจจุบัน รับราชการในตำแหน่งนักวิชาการแรงงาน ฝ่ายวิเทศสัมพันธ์
กองวิชาการและวางแผน กรมแรงงาน กระทรวงมหาดไทย.

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย